

Quae sine te quid agit, nisi quo procul exsulet
a te?

Praecipites semper calles, et devia motu 305

Ingressura suo: nisi fessam, tu bono, et aegram

Suscipias, referas, foveas, tuearis, honestes.

Tunc fiet cursus velox, oculique videntes'

Libera libertas, sapiens sapientia, justum

Judicium, et fortis virtus, et sana facultas.

Hujus opis semper, Pater, indigeamus: ab ip-
sa 310

Prodeat arbitrium nostrum; nihil hac sine sensus

Corporei possint, opus ut servile quiescat.

Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,

Legitima in sanctis ducamus sabbata festis.

XIII

S. PAULINUS DE NOLA.

PARAPHRASIS PSALMI I.

(Poema VII.)

Beatus ille, qui procul vitam suam

1 ad 4 *Beatus vir qui non abiit in consilio
impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in
cathedra pestilentiae non sedit'*

Ab impiorum segregarit coetibus,

Et in via pecantium non manserit,

Nec in cathedra pestilenti sederit:

Sed corde toto fixus in legem Dei 5

Praecepta vitae nocte volvit et die,

Mentemque castis institutis excolit.

Erit ille ut arbor quae propinqua flumini,

Humore ripae nutriente pascitur, 10

Suoque fructum plena redet tempore,

Et, fronde nunquam defluente, pervirens

Stabit perenni vividum lignum coma.

Non haec iniquos prosequetur gloria,

Sed ut favillam pulveris ventus rapit,

Sic ira iniquos verret a vultu Dei. 15

5 ad 7. *"Sed in lege Domini voluntas ejus
et in lege ejus meditabitur die ac nocte."*

8 ad 12 *"Et erit tamquam lignum, quod,
plantatum est secus decursus aquarum, quod
fructum suum dabit in tempore suo et folium
ejus non defluet: et omnia quaecumque faciet
prosperabuntur."*

13 ad 15 *"Non sic impii non sic; sed tan-
quam pulvis quem projicit ventus a facie terrae"*

Idcirco tali dividuntur ordine
 Hominum per orbem dissipatorum greges,
 Ut judicandi non resurgant impii,
 Qui denegarunt debitum cultum Deo,
 Sed puniendi: nam suum crimen videns, 20
 Non indigebit quaestione detegi,
 Quoniam imminentem praefert mortis notam,
 Signum salutis non gerentes frontibus.
 Peccator autem, non et impius tamen,
 Quae magna turba est, non resurget gloriae, 25
 Verum resurget deputanda examini.
 Nec enim sedere cum piis iudex potest,
 Causas suorum redditurus actuum,
 Varieque gestis aut probandus aut reus.
 Sine lege passim legis ignari cadent; 30
 In lege lapsus, lege iudicabitur.
 Opus per omne curret ignis arbiter;
 Quod non cremarit flamma, sed probaverit,
 Illud perenni praemio pensabitur.

16 ad 34. "Idcirco non resurgent impii in
 iudicio; neque peccatores in concilio justorum."

22 Pro prae se ferent mortis imminentis no-
 tam.

Idcirco cuncti nunc in isto saeculo, 35
 Dum currit aetas, et dies aevi patet,
 Rectas agamus semitas firmo pede,
 Ne deferamur lubrico latae viae,
 Praestat per arctum dimicantes tramitem
 Laboriosis introire nisibus.
 Vias bonorum laetus agnoscit Deus, 40
 At impiorum primum iter delebitur.

XIV

PARAPHRASIS PSALMI CXXXVI.

(S. Paulini poema IX.)

Sedimus ignotos dirae Babylonis ad amnes
 Captivi, Judea manus, miserabile flentes,

35 ad 40. *Exortatio.*

41 ad 42. *Quoniam novit Deus viam justorum: et iter impiorum peribit."*

1 ad 9. *"Super flumina Babylonis, illic sedimus, et flevimus cum recordaremur Sion: in salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra."*

Cùm patrium memori traheremus pectore Sion,
 Et meritum justa suspiraremus ab ira
 Exsilium: lentis qua consita ripa salictis, 5
 Hospitibus populis umbras praebebat amicas.
 Illic Assyrae mediis in moenibus urbis,
 Obliti laetas per moesta silentia voces,
 De salicum ramis suspendimus organa nostra
 Namque dabat nobis durum gravis ira dolo-
 rem 10
 Quod solita in sancto depromi cantica templo,
 Haec ad delicias sibi nos cantare juvebat
 Impius ille, domo qui nos abduxerat, hostis,
 Ergone divinas laudes et carmina castis
 Aptata choris, inter sacra barbara, foedaque bus-
 ta, 51
 Inter et accensas funestis ignibus aras,
 Heul male de nostro laetis moerore, canemus?

10 ad 13. "Quia illic interrogaverunt nos,
 qui captivos duxerunt nos, verba cantionum; et
 qui abduxerunt nos: Hymnum contate nobis de
 canticis Sion."

14 ad 31. "Quomodo cantabimus canticum
 Domini in terra aliena.?"

Deque pio ritu luxum faciemus iniquum,
 Mistica ad hostilem modulantes cantica ludum
 Quo miseri nunc ore sacros catabimus hymnos?
 Quo ve loco Babylon poscit sibi cantica Sion?
 Sed Domini carnem tellus aliena mereri
 Non capit, indignas sacra vox avertitur aures.
 Si tamen ut captis dominus violentior instas,
 Et si tantus amor Sion pia noscere vobis 25
 Cantica, si pergis me cogere non tua fari,
 Et divina tibi quaenam sint cantica Sion,
 Accipe quid captae Deus ultor spondeat urbi.
 Ne longum speres isto gaudere triumpho,
 Impie, quo sacrum prodi tibi praecipis hym-
 num. 30

Ecce quis est hymnus Domini, quae cantica Sion:
 "Si fuero oblitus mea moenia, te, mea cura,
 Urbs Hierusalem, fiat mea non memor unquam
 Dextra mei, mea linguá meis et adhaereat arens

25. Virgílii *En.* II. 10.

32 ad 38. "Si oblitus fuero tui, Jerusalem,
 oblivioni detur dextera mea. Adhaereat lingua
 mea faucibus meis si non meminero tui: si non
 proposuero Jerusalem in principio letitiae meae."

Faucibus, aeterno nisi te complectar amore, 35
 Et nisi principio promissi in saecula regni
 Laetitiaque meae primo reminiscar in anno,
 Te cunctis Hierusalem praeponere terris.
 Esto memor tum prolis Edom, ut versa vice nos-
 trum
 Aspiciat confusa diem, quo plebs tua claram 40
 Moenibus aeternis Hierusalem habitabit,
 Cui nunc gens oblita tui, crudele minatur
 Excidium, dicens: Invisam funditus urbem
 Diruite et vacuate manu, vestigia donec
 Nulla relinquantur, muris ad inane redactis, 45
 Infelix miserae Babylonis filia, felix
 Qui tibi pro nobis in nos tua gesta rependet.
 Nec minus illo beatus erit, qui parva tenebit,
 Et simul illidet solidae tua pignora petrae,

39 ad 45. "*Memor esto. Domine filiorum Edom, in die Jerusalem; qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamenta in ea.*"

46, 47. "*Filia Babylonis misera: beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.*"

48, 49. "*Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram.*"

EXPLICATIO ALLEGORICA ET APLI-
 CATIO MORALIS ULTIMORUM
 VELSICULORUM.

Si cupis exstincta Babylonis stirpe bearī, 50
 In te ipso primis. gliscentia crimina flammis
 Frange fide; jam propter adest petra Christus:
 in ipso
 Vipeream sobolem validis elide lacertis.
 Nam *Babylon* nomen Confusio: filia cujus
 Est caro, péccatis mater: quae turba saluti 55
 Noxia corporeis ducit mala semina fibris.
 Haec vincenda tibi, si vis evincere mortem:
 Namque tuis tales inclusos ossibus hostes,
 Si permitantur crescendo assumere vires.
 Difficili vices luctaminé; praeripe parvos, 60
 Dum rudis ex utero cordis per pectora capta
 Reptat adhuc teneris vitiorum infantia membris:
 Quae nisi praecaveas, aucta virtute necabit
 Concordem vitii animam terrena propago.
 Ne parcas igitur talem mactare catervam. 65
 Non tibi crimen erit, nocituram perdere gentem.
 Ultricemque malo perfundere sanguine petram:

Gaudet enim justus, si concidat impia proles;
 Nam magis atque magis pius ista caede piatur,
 Si perimat peccata suis dominantia membris, 70
 Et fracta in Christo vitiorum plebe triumphet.

XV

PRUDENTIUS.

SACRIFICIUM IMPERATORIS JULIANI

(Apotheosis, v. 450-502)

Mo puero, ut memini, ductor fortissimus armis
 Conditor et legum, celeberrimus ore manuque,
 Consultor patriae, sed non consultor habendae
 Relligionis, amans tercentum millia divûm,
 (Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus Urbi, 5
 Augustum caput ante pedes curvare Minervae
 Fictilis, et soleas Junonis lambere, plantis
 Herculis advolvi, genua incerare Dianae:
 Quin et Apollineo frontem submittere gypso,
 Aut Pollucis equum suffire ardentibus extis);
 Forte litans Hecaten placabat sanguine multo:
 Pontificum festis ferienda securibus illic

Agmina vaccarum steterant, vitulasque revincta
 Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.
 Jamque insertato reserabat viscera cultro 15
 Vittatus de more senex, manibusque cruentis
 Tractabat trepidas letali frigore fibras,
 Postremosque animae pulsus in corde tepenti
 Callidos iuterpres numeris et fine notabat,
 Cùm subito exclamat media inter sacra sacer-
 dos 20

Pallidus: "En quid ago? majus, rex optime, ma-
 jus

Nescio quod numen nostris intervenit aris,
 Quam sufferre queant spumantia cymbia lacte,
 Caesarum sanguis pecudum, verbena coronae.
 Accitas video longe dispergier umbras: 25
 Territa Tisiphone vertit vestigia retro,
 Exstinctis facibus, fracto fugitiva flagello.
 Nil agit arcanum murmur; nil Thessala prosunt
 Carmina; turbatos revocat nulla hostia manes.
 Nonne vides ut thuribulis frigentibus ignis 30
 Marceat? ut canis pigrescat pruna favillis?
 Ecce palatinus pateram retinere minister
 Non valet; elisa destillant balsama dextra;
 Flamen et ipse suas miratur vertice laurus

Cedere, et incertum frustratur victima ferrum. 35
 Nescio quis certe subrepsit Christicolarum
 Hic juvenum; genus hoc hominum tremit infula

et omne

Pulvinar divûm. Lotus procul absit et unctos!
 Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris."

Dixit, et exanguis collabitur: ac velut ip-
 sum 40.

Cerneret exserto minitantem fulmine Christum,
 Ipse quoque exanimis posito diademate princeps
 Pallet, et astantes circumspicit, ecquis alumnus

Chrismatis inscripto signavit tempora signo,
 Qui Zoroastros turbasset fronte susurros. 45

Armiger a cuneo puerorum flavicomantum
 Purpurei custos lateris deprenditur unus;

Nec negat et gemino gemmata hastilia ferro
 Projicit, ac signum Christi se ferre fatetur.

Prosiluit pavidus dejecto antistite princeps, 50
 Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum;

45. *Zoroastros susurros: id est, magica secreta.*

Iso. Zoroaster primus dicitur artes magicas invenisse. Justin, I, 1.

47. *Purpurei pro imperatorii.*

Tum tremefacta cohors, dominique oblita supinas
 Erigit ad coelum facies, atque invocat Iesum.

XVI

SANCTUS PROSPER.

ELOGIUM SANCTI AUGUSTINI.

(Carm. de Ingratis, v. 92-113.)

Est Augustinus quem Christi gratia cornu
 Uberiore rigans, nostro lumen dedit aevo
 Accensum vero de lumini: nam cibus illi,
 Et vita, et requies Deus est; omnisque voluptas
 Unus amor Christi est, unus Cristi est honor illi 5
 Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
 Omnia, et in sancto regnat Sapientia templo.

Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto
 Insanas populere feras, industria major,

1. *Cornu rigans exprimit unctionem.*

III. *Regum I, 39. Sumpsit Sadoc cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem.*

9. *Feras, pagani et haeretici.*

Majus opus, totum praestantius imbuat orbem. 10
 Nam quocumque gradum convertit callidus hos
 tis,

Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
 Hujus ab occurso est praeventus, mille viarum
 Insidiis aditum non repperientibus ullum.
 Cùmque foris rabies avidorum exclusa lupo-
 rum 15

Frunderet, inque omnes mendacia verteret artes:
 Ne mentes ullarum ovium corrumpere posset,
 Neu dubia obliquis turbaret corda querelis,
 Istius ore viri fecit Deus; istius ore
 Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
 Quae mites humilesque bibunt, campisque ani-
 morum
 Certant vitalis doctrinae immittere rivos.

XVII

PRUDENTIUS.

HYMNUS AD GALLICINIUM.

(Cathemerinon h. I.)

Sub titulo libri Cathemerinon seu Quotidianorum Prudentius collegit seriem hymnorum pro omnibus horis diei quae orationi consecrandae sunt et quorundam aliorum pro praecipuis temporibus anni christiani. Initium sumit ab oratione quam Ecclesia jubet fieri ad cantum galli "Quod ea hora (referunt constitutiones apostolicae) nuntiet adventum diei ad faciendum opera lucis."

In hoc hymno et in sequenti poeta utitur verso iambico dimetro (acatalectico) pro strophis quatuor versuum. Ecce exemplum.

$$\frac{uu}{v} - v - | \frac{v}{v} - v \underline{v}$$

Ales diei nuntius

Lucem propinquam praeciuit:

Nos excitator mentium Jam Christus ad vitam vocat. Auferte, clamat, lectulos,	5
Aegro sopore desides, Castique, recti, ac sobrii Vigilate: jam sum proximus.	
Post solis ortum fulgidi Serum est cubile spernere,	10
Ni parte noctis addita Tempus labori adjeeceris.	
Vox ista, qua strepunt aves, Stantes sub ipso culmine Paulo antequam lux emicet,	15

3 et seq. *Poeta festinat ingredi sensum symbolicum et christianum indicatum ab Apostolo Rom. XIII, 12; Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus.*

7. *I Petri V. 8.*

8. *Matth. XXIV, 42*

14. *Matutini voluerum sub culmine cantus. Virgilio, En. VIII, 456.*

Nostri figura est judicis: Tectos tenebris horridis, Stratisque opertos segnibus, Suadet quietem linquere Jam jamque venturo die:	20
Ut, cum coruscis flatibus Aurora coelum sparserit Omnes labore exercitos Confirmet ad spem luminis.	
Hic somnus, ad tempus datus, Est forma mortis perpetis: Peccata, ceu nox horrida. Cogunt jacere ac stertere.	25
Sed vox ab alto culmine Christi docentis praemonet,	30
Adesse jam lucem prope, Ne mens sopori serviat; Ne somnus usque ad terminos Vitae socordis opprimat Pectus sepultum crimine,	35

22. *Pro consperserit.*

26. *Forma pro imago, simulacrum.*

29. *Ab alto culmine id est culmine coeli.*

Et lucis oblitum suae.
 Ferunt, vagantes daemonas,
 Laetos tenebris noctium,
 Gallo canente exterritos
 Sparsim timere et cedere. 40
 Invisa nam vicinitas
 Lucis, salutis, numinis,
 Rupto tenebrarum situ,
 Noctis fugat satellites.
 Hoc esse signum praescii 45
 Norunt repromissae spei:
 Qua nos soporis liberi
 Speramus adventum Dei.
 Quae vis sit hujus alitis,
 Salvator ostendit Petro, 50

40. Pro *sparsim cedere timentes*.

45. *Hoc scilicet Gallicinium* "Quod uti signum approperantis diei est, ita daemonas et tenebrarum spiritus admonet propinqui adventus magni diei, quo ipsos Christus et mundum iudicaturus est." *Nota Cellar.*

49. et seq. *Vid. S. Ambrosium tom. III horum tractat, p. 39 ad 41.*

Ter; antequam gallus canat,
 Sese negandum praedicans.
 Fit namque peccatum prius
 Quam praeco lucis proximae
 Illustret humanum genus, 55
 Finemque peccandi ferat
 Elevit negator denique
 Ex ore prolapsum nefas:
 Cum mens maneret innocens,
 Animusque servaret fidem. 60
 Nec tale quidquam postea
 Linguae locutus lubrico est;
 Cantuque galli cognito,

52. Pro *se negatum iri*.

54. "Poeta rem a gallo transfert ad Christum, a Petro ad genus hominum, a luce diei ad lucem divinam mentes hominum illustrantem." *Cellar.*

59. S. Augustinus dixit. *In illa negatione Petrus intus veritatem tenebat, foris mendacium proferebat.*

62. Pro *lingua lubrica*;

Peccare justus destitit.	
Inde est quod omnes credimus,	65
Illo quietis tempore,	
Quo gallus exsultans canit,	
Christum redisse ex inferis.	
Tunc mortis oppressus vigor,	
Tunc lex subacta est tartari,	70
Tunc vis diei fortior	
Noctem coegit cedere.	
Jam jam quiescant improba,	
Jam culpa furva obdormiat,	
Jam noxa letalis, suum	75
Perpressa somnum, marceat.	
Vigil vicissim spiritus,	
Quodcumque restat temporis,	
Dum meta noctis clauditur,	
Stans ac laborans excubet.	80
Jesum ciamus vocibus,	
Flentes, precantes, sobrii:	

82. Flentes "*Lacrimae* (ait S. Maximus)
*"tacitae quodammodo preces sunt; veniam non
 "postulant et merentur; causam non dicunt, et
 "misericordiam consequuntur."*

Intenta supplicatio	
Dormire cor mundum vetat.	
Sat convolutis artubus	85
Sensum profunda oblivio	
Pressit, gravavit, obruit,	
Vanis vagantem somniis.	
Sunt nempe falsa et frivola,	
Quae mundiali gloria,	90
Ceu dormientes, egimus:	
Vigilemus: hic est veritas.	
Aurum, voluptas, gaudium,	
Opes, honores, prospera,	
Quaecumque nos infant mala,	95
Fit mane, nil sunt omnia.	
Tu, Christe, somnum disjice,	
Tu rumpe noctis vincula,	
Tu solve peccatum vetus,	
Novumque lumen ingere.	100

96. Poeta dixisset fortè: *nihil sunt nisi
 somnia, si nobis non remaneret saepe ipsa pec-
 cati realitas.*
